

Batı Avrupa’da Uygulanan Dil Politikaları Kapsamında Türkçe Öğretiminin Değerlendirilmesi¹

Kutlay Yağmur*

Özet: Bu makalede, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi’nde Türkçenin Öğretimi konferansının Panel bölümünde Batı Avrupa’daki durum üzerine yapılan sunumun ayrıntıları sunulacaktır. Dil öğretimi ve dil planlaması arasında yakın bir ilişki olduğundan Türkçenin Batı Avrupa’daki konumunu anlayabilmek için Avrupa Birliği ülkelerinin uyguladığı dil politikalarının bilinmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, ilk olarak, Batı Avrupa genelinde uygulanan dil politikaları sunulduktan sonra, Hollanda’daki durumun tarihsel gelişimi özetlenecek, peşinden 5 Avrupa ülkesinde 8,686 Türk öğrencinin katılımıyla yapılmış olan çok dillilik anketinin sonuçları sunulacaktır. Toplum dilbilim çerçevesinde alınan sonuçlar değerlendirilerek Türkçenin Batı Avrupa’daki geleceğine ilişkin tespitler yapılacak ve son bölümde de Batı Avrupa’daki Türkçe öğretiminin kurumsallaşabilmesi için yapılması gerekenler özetlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Batı Avrupa, Dil politikaları, Hollanda, Türkçe öğretimi, Türkçenin toplum dilbilimsel gücü, Türk göçmen çocukları.

Giriş

Batı Avrupa’nın dil politikaları ve Türkçe öğretiminin Avrupa Birliği ülkelerindeki durumu karmaşık bir meseledir. Her şeyden önce yıllar boyunca anadili öğretimi yasaları sürekli olarak değiştirilmiştir. İkinci olarak da anadili öğretimi konusunda Avrupa Birliği ülkeleri arasında bir uyuma söz konusu değildir. Belirsizlik ve tutarsızlık anadili eğitimiyle ilgili politikaları tanımlamaktadır. 1996 yılında Barselona’da yayınlanan uluslararası dil hakları beyannamesinde tüm dillerin ve kültürlerin eşit olduğu belirtilmiştir (Genel ilkeler, Madde 10, paragraf 1). Fakat göçmen çocuklarının anadili öğretimiyle ilgili olarak Avrupa Konseyi’nin 25 Temmuz 1977 tarihli yönergesi: “Üye devletler ulusal ve yasal koşulları doğrultusunda ve (göçmenleri) gönderen ülkelerin devletleri ile işbirliği içinde okul programlarıyla eşgüdümlü olarak anadili eğitimi ve öğretimi için uygun önlemleri alır” şeklindeki kararı daha

¹ Bu makale, uluslararası Kıbrıs Üniversitesi’nde 9-11 Aralık 2009 tarihinde gerçekleştirilen ‘2. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu’nun Panel bölümünde özet olarak sunulmuştur.

* Doç. Dr., Tilburg Üniversitesi, Dil ve Kültür Çalışmaları Bölümü, Tilburg / Hollanda
k.yagmur@uvt.nl

hala yürürlüktedir. Çok açık destek vaadine rağmen göçmen grupların anadili öğretimi konusunda birçok tutarsızlık mevcuttur. Extra ve Gorter'in (2001:3) açıklaması uygulama ve yasal düzenleme arasındaki büyük çelişkiyi sergilemektedir: "Türkçe ve Arapça, Avrupa Birliği ülkelerinde milyonlarca insan tarafından konuşulan ve öğrenilen sözüm ona Avrupalı olmayan dillere iki iyi örnektir. Göçmen dilleri, göçmen gruplar tarafından kimliklerinin bir parçası olarak algılanıp aktarılmasına karşın bölgesel azınlık dillerine nazaran çok daha az korunmakta ve eğitimde de çok az yasal destek görmektedirler. Aslında göçmen dillerinin öğretimi birçok yasa yapıcı tarafından göçmenlerin buldukları toplumla bütünleşmesinin önünde bir engel olarak görülmektedir. Avrupa düzeyinde göçmen dilleriyle ilgili yasa ve yönergeler yetersiz ve oldukça eskidir." Extra ve Gorter'in (2001) tespiti Avrupa Birliği'nin göçmen grupların anadillerine yaklaşımını çok bariz bir şekilde ortaya koymaktadır. Almanya veya Hollanda'da Türkçe konuşabilmek bir artı değer olarak değil, toplumsal uyumun önünde bir engel olarak görülmektedir. Bu yaklaşımın sadece kültürel açıdan değil dilbilim ve eğitimbilim açısından da sakıncaları vardır.

Batı Avrupa'daki Türkçe öğretimini değerlendirebilmek için bu dillerin öğretimi ile ilgili yasaları kısaca özetlemek gerekmektedir. Birçok Avrupa ülkesi bu dillerin öğretimi ile ilgili somut kararlar almasına rağmen, göçmen dillerinin öğretimi ile ilgili tartışmalar bir türlü bitmek bilmemektedir. Başlangıçtaki amaç, göçmen çocuklarının misafir olarak görülmesi ve ülkelerine döndüklerinde uyum zorluğu çekmemeleri için anadili eğitimi verilmesiydi. Ancak mevcut durum farklıdır: Türk göçmenler 50 yıldır bu ülkelerde yaşamaktadırlar dolayısıyla anadili eğitiminin de artık gereksiz olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca anadili öğrenimi bulunulan ülkenin dilinin öğrenilmesine bir engelmis gibi görülmekte ve gösterilmektedir. Aslında her iki dilin de öğrenimi çok önemlidir. Türk dilinin öğrenimi genç kuşakların ait oldukları toplumla diyalogları ve benlik gelişimleri açısından çok önemlidir. Bulunulan ülkenin dilini öğrenmek her şeyden önce yaşanan ülkedeki akademik başarı ve toplumsal hayatta etkili olabilmek için gereklidir. Ortaya konan "ya anadili ya da öteki" şeklindeki kıyaslama yanlış ve kesinlikle dilbilimsel bir tespit değildir.

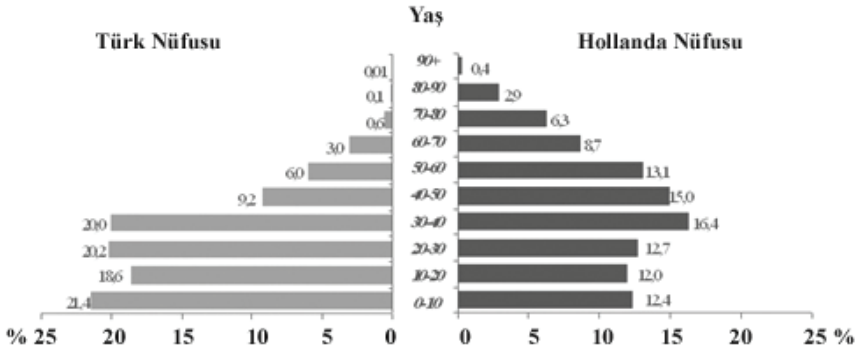
Farklı Avrupa ülkelerinde farklı anadili eğitimi uygulamaları vardır. Danimarka, Hollanda ve Norveç gibi ülkelerde anadili eğitimi tamamen okullardan kaldırılmıştır. İngiltere'de anadili eğitimi ilgili toplumla yerel yönetim arasında çözümlenmesi gereken bir konudur. İsveç'te sorumluluk eğitimle ilgili mercilere aittir. Almanya (bazı eyaletleri hariç), Avusturya, Fransa, İsviçre, Lüksemburg ve Belçika gibi ülkelerde anadili eğitimi sorumluluğu göçmenleri gönderen ülkeye aittir. Anadili eğitimi derslerinin kalitesi genellikle düşük olduğu için her geçen yıl anadili derslerine talep azalmaktadır. Aşağıdaki bölümde dil politikaları ve Türkçe uygulamaları açısından daha derinlemesine bir inceleme sunulacaktır.

Dil Politikaları

Birçok Batı Avrupa ülkesinin anadili eğitimine yönelik politika ve yaklaşımları anlaşılmasın Türkçenin mevcut konumu ve geleceğine ilişkin sağlıklı saptamalar yapılması ve politikalar geliştirilmesi mümkün değildir. Batılı devlet adamları ülkelerinde uygulanan göçmen azınlıklara yönelik politikaları 'uyum' çalışmaları olarak yansıtmakta ancak ortaya konan uygulamalar azınlık grupları tarafından asimilasyon politikaları olarak algılanmaktadır. Konuyu bilimsel alanyazın doğrultusunda ele alırsak iki yaklaşımın da eksik yanları olduğunu görürüz. Batı Avrupa'da resmi olarak asimilasyon politikası uygulayan tek ülke Fransa'dır. Üniter devlet yapısı ve ilkeleri doğrultusunda, Fransız devleti Fransızca konuşan ve yasal oturma iznine sahip her bireyi bir yurttaş olarak görme eğilimindedir. Bunu yaparken de farklı kökenden gelen her bireyin Fransız dilini ve değer yargılarını kabul ederek Fransız toplumuyla bütünleşmesini öngörmektedirler. Danimarka ve Hollanda'nın başını çektiği diğer bir grup ise alanyazında *civic ideology* olarak bilinen sosyal devlet politikasını uygulamaktadırlar. Bu yaklaşım etnik azınlıkların dil ve kültürlerine müdahale etmemekte ancak bu dillerin gelişmeleri için de herhangi bir destekte bulunmamaktadır. 1994'ten beri bu ülkeler siyasetlerini değiştirmiş ve Hollanda'da ve Almanya'nın birçok eyaletinde olduğu gibi *ethnist ideology* diye nitelenen ve etnik azınlıkları *dışlayıcı* bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Bu yaklaşımın özünde asimilasyon politikaları var gibi görünse de asimilasyon farklı kökenden gelen bireyin bulunduğu toplum içinde erimesini ve kültürel kökeninden uzaklaşmasını bekler. Bir anlamda asimilasyon politikası 'kabul etme' üzerine kurulmuştur. Farklılıkların ortadan kaldırılıp, hâkim dil ve kültür düzleminde 'aynı' olmak hedeflenir. Egemen kimliği kabul eden her birey toplumun bir üyesi ve yaşanılan ülkenin yurttaşı olur. Ancak *ethnist ideoloji* azınlık gruba ait kişi ve grubun çoğunluk toplumla bütünleşmesini farklı sosyal ve siyasi mekanizmalarla zorlaştırır. Saç rengi, din farkı, etnik köken gibi ayrılıkları bilinçli bir şekilde öne çıkarır. Nitekim bugün Batı Avrupa medya ve siyasetinde ön plana çıkan İslam okulları¹ ve "siyah okullar"² tartışmalarının özünü çok iyi anlamak gerekir. Bilimsel alan yazında bu tür yaklaşımların adı ırkçılık olarak konulmuştur. Ancak medyada güçlü gruplar tarafından pompalanan bu yaklaşımların Batı Avrupa toplumlarının tamamında henüz genel kabul gördüğü söylenemez. Uygulanan politika çatışma modelidir. Çatışma modeli azınlık grupların toplum içinde ötekileşmesine yol açar ve azınlık gruplara ait bireylerin toplumsal güç dengelerini etkileyebilecek noktalara ulaşmasına izin vermez. Bu politikaların yegâne amacı azınlıkları güçsüzleştirmektir. Batı Avrupa'nın bu sağlıksız ortamında yetişen Türk çocuklarının çok nitelikli ve yapıcı bir şekilde yönlendirilmeye ihtiyaçları vardır. Gençlerin çok iyi eğitim almaları vazgeçilemez koşuldur. Aksi halde, yaşamın her alanında Türk çocuklarının başarısız olması için 'uygun' koşullar mevcuttur.

Bu ayrımcı politikalar karşısında azınlık grupları tarihsel, kültürel ve kolektif özellikleriyle eş orantılı olarak tepki verirler. Örneğin, Hollanda siyasetine yön veren bazı bilim adamları Türk ve Faslı göçmenleri kıyaslayarak Faslıların eğitim ve sosyal bütünleşme açısından daha başarılı olduğunu öne sürmüşlerdir. Buna gerekçe olarak ikinci kuşaktan itibaren Faslı göçmenlerin ciddi bir dilsel asimilasyona uğramalarını göstermişlerdir. Yani anadilini unutan Faslı gençler Hollanda'ya daha uyumlu olarak görülmektedir. Hollanda'daki Türk grubun reaksiyonu ise diğer göç ortamlarında olduğu gibi dilsel ve kültürel erimeye karşı somut tavır almak olmuştur. Bu makalede daha sonra sergilendiği gibi, Türk öğrencilerin anadili becerileri olumsuz koşullara rağmen orta düzeydedir.

Batı Avrupa genelinde ve özellikle Danimarka, Almanya ve Hollanda'da gündeme gelen göçmen karşıtı söylemlerin özünde bu ülkelerin nüfus yapılarında yaşanan ciddi değişiklikler rol oynamaktadır. Birçok Batı Avrupa ülkesinde yerli nüfusun artmaktan ziyade gerilediği bilinmektedir. Bu olumsuz nüfussal gelişmeye karşın göçmenler arasında nüfus artışı büyük hızla devam etmektedir. Hollanda'da Türk ve Hollanda nüfus yapılarını incelediğimizde Şekil-1'de görüldüğü gibi ortada tamamen bir birine zıt iki nüfussal yapı olduğunu görmekteyiz.

Şekilde görüldüğü gibi Hollanda'da yaşayan Türk nüfusunun %80'i kırk yaşın altındadır. Buna karşın Hollanda nüfusunun %65'i otuz yaşın üzerindedir. Resmi rakamlara göre Hollanda'da 385 bin Türk yaşamaktadır. Geleceğe yönelik nüfus büyüme oranlarını hesaplayan Hollanda İstatistik Kurumu (*Centraal Bureau Statistics*), 2050 yılında Türk nüfusun ikiye katlanacağını tespit etmiştir. Bu durum yasa yapıcıları harekete geçirmiş ve evlilik yoluyla Hollanda'ya gelen Türk nüfusunu sınırlamak için önleyici kanunlar çıkartılmıştır. Türk gençlerinin evlilik tercihlerini araştırmak üzere Sosyal-Kültürel

Planlama Bürosu (*Sociaal Cultureel Planbureau*) tarafından yapılan araştırmaya gençlerin büyük çoğunlukla anavatanlarından eşlerini seçtiklerini ortaya koymuştur. Tablo 1'de görüldüğü gibi Türk gençlerinin %80'e yakını anavatanından evlilik yapmaktadır.

Tablo 1: Türk göçmenlerin 2000 yılı rakamlarına göre eş tercihleri

Eş Tercihî – Erkek	İkinci Kuşak (%)	Ara Kuşak (%)	Birinci Kuşak (%)
Hollanda yerlisi	5.4	2.3	7
Hollanda'da yaşayan Türk	19.2	12.2	12.2
Hollanda'da yaşayan başka etnik kökenli	0.9	0.4	1.2
Anavatanından seçilen eş	71.6	83.7	78.0
Yabancı bir ülkeden seçilen eş	2.9	1.3	1.6
Eş Tercihî – Kadın	İkinci Kuşak (%)	Ara Kuşak (%)	Birinci Kuşak (%)
Hollanda yerlisi	4.6	1.3	4.3
Hollanda'da yaşayan Türk	24.2	16.9	24
Hollanda'da yaşayan başka etnik kökenli	0.9	0.4	1.2
Anavatanından seçilen eş	69.1	80.6	69.2
Yabancı bir ülkeden seçilen eş	1.3	0.8	1.2

Kaynak: Hooghiemstra, (2003: 204).

Türk gençlerin yıllar boyunca eş tercihlerinin değişmediğini tespit eden Hollanda devlet kurumları, aile birleşimi yoluyla ortaya çıkan göçün önüne geçmek için yeni yasalar çıkartmışlardır. “Evlilik yasağı” konulamayacağı için Türkiye’den evlenen eşlerin Hollanda’ya getirilmesi zorlaştırılmıştır. Göçten önce Hollandaca öğrenme zorunluluğu getirerek vize koşulları ağırlaştırılmıştır. Maddi yaptırımlarla da caydırıcı önlemler alınmıştır, örneğin, getirilecek olan eşin uyum kurslarının maddi bedeli karşılığı olarak 6.850 Avro gibi astronomik bir meblağ alınmaktadır. Bu önlemler etkisini göstermeye başlamış ve Türkiye’den getirilen eş sayısında ciddi düşüşler olmuştur. Batı Avrupalı ülkeler bu önlemlerle yetinmemekte ayrıca ülkeleri içinde yaşayan genç kuşakların anadillerini unutmaları için de gerekli önlemleri almaktadırlar. Danimarka, Hollanda ve Norveç anadili derslerini okullardan kaldırmışlardır. Almanya’nın bazı eyaletlerinde, Türk çocuklarına okul içinde ve bahçesinde Türkçe konuşma yasağı getirilmiştir. Bu tür uygulamalar Türk çocuklarının benlik gelişimi açısından çok olumsuzdur. Okullarda Türkçe dersi alamayan çocukların Türkçelerini geliştirmesi beklenemez. Amaç, genç Türk nüfusun tamamen buldukları toplum içerisinde eritilmesidir. Bu durumu daha iyi anlamak için Hollanda örneğinden yola çıkarak, Türkçe öğretimindeki gelişmeleri kısaca değerlendirmekte fayda vardır.

Türkçenin Öğretimi

Türkçenin ikinci dil ortamında canlı tutulması ve genç kuşaklara aktarılabilmesi için donanımlı kurumların olması şarttır. Ancak göçün ellinci yılında bile bu tür kurumların varlığından söz etmemiz mümkün değildir. Her ne kadar değişik alanlarda hizmet veren dini ve toplumsal kurumlar varsa da Türk dilinin öğretimini ve yaygın kullanımını özendirecek nitelikli kurumlar henüz tam anlamıyla oluşmamıştır. Bunun değişik nedenleri vardır. Her şeyden önce, göçmen kabul eden Batı Avrupa ülkeleri Türkçenin okullarda düzenli ve nitelikli eğitimini hiç bir zaman desteklememişlerdir. Müfredatta Türkçeye ayrılan süre bir kaç saati geçmemiştir. Ayrıca derslerin verildiği fiziksel koşullar çoğu zaman sınıf olarak kullanılmayan merdiven altı, öğretmenler odasının bir köşesi ve bunun gibi derslik niteliği olmayan mekânlar olmuştur. Kullanılan öğretim malzemesi hiç bir zaman Batı Avrupa'da büyüyen çocukların dünyasına ve dilsel gelişimine uygun olmayan ve hatta öğrencileri Türkçe dersinden soğutan türden olmuştur. Son yıllarda Fransa, Hollanda gibi ülkelerde orta dereceli okullar için nitelikli ders malzemesi geliştirme çalışmaları başlamışsa da bu istenilen düzeyde değildir. Diğer taraftan Türkiye'den gönderilen öğretmenler her zaman istenilen düzeyde verimli olamamışlardır. Gelen öğretmenler kendi uyum sürelerini tamamlayamadan görev süreleri biterek Türkiye'ye geri dönmüşlerdir. Kısacası, Türk gençlerinin kimliklerinin korunumu ve dilsel becerilerinin geliştirilmesi için hayati öneme sahip olan Türkçe öğretimi oldukça zayıf kalmıştır. Bütün bu sorunlara rağmen, yapılan geniş kapsamlı bir toplum dilbilimsel araştırmada (Extra & Yagmur 2004) Türk dil grubu diğer göçmen gruplar arasında en canlı ve dinamik grup olarak ortaya çıkmıştır. Türkçe öğretiminin sorunları çözüldüğü zaman Türkçe üçüncü ve sonraki kuşaklar arasında da canlılığını korumaya devam edecektir.

Anadili eğitiminin tarihsel gelişimi

Göçmen çocuklarının Hollanda eğitimine ilk defa girmeleri 70'li yıllara uzanmaktadır. Göçmen çocuklarının çoğunluğu Fas ve Türkiye gibi Akdeniz ülkelerdendir. Eğitim sistemine yabancı olan bu göçmen çocukları için birtakım yeni önlemler alınması gerekmektedir. Her şeyden önce bu çocukların eğitim alabilmesi için Hollandaca öğrenmeleri gerekliydi ve göçmen çocuklarına verilen dil eğitimi Hollandalı çocuklara verilen dil eğitiminden elbette çok farklı olmalıydı. Bu amaçla 'ikinci dil olarak Hollandaca' dil öğretim programları geliştirildi. Göçmen çocukları çok çabuk dil öğrenmeleri için özel sınıflarda özel eğitime tabi tutuldular. İkinci olarak, çok sınırlı da olsa, çok dilli ve çok kültürlü öğrencilerin gereksinimlerinin karşılanabilmesi için müfredat yeniden gözden geçirildi ve bazı derslerin içeriği yeniden düzenlendi. Son olarak, göçmen çocuklarına ilk ve orta dereceli okullarda anadillerinde eğitim olanağı verildi. Ancak düşük öğrenci sayısı, öğretmen ve ders malze-

mesi gibi etkenlerden dolayı tüm azınlık dillerinde anadili eğitimi verilmesi mümkün olmadı.

Hollanda ilkokullarında anadili eğitimi

Göçmen dillerinde anadili eğitiminin tarihsel gelişimi çok ilginç uygulamalara sahne olmuştur. Büyük öğrenci grupları için 1974'te ilk defa uygulamaya konulan anadili eğitimi hiçbir müfredat çalışması yapılmadan, hiçbir öğretmen yetiştirme veya yönlendirme hazırlığı olmadan ve hatta hiçbir yasal alt yapı olmadan diğer derslerden çok farklı bir biçimde başlatılmıştır. Anadili eğitimine ilgi oldukça fazladır. Okuyuculara bir fikir vermek amacıyla, Tablo 2'de 1990 ve 1993 yıllarında anadili eğitimine katılan öğrencilerin ülke çapındaki sayıları verilmiştir.

Tablo 2: 1990 ve 1993 yıllarında anadili eğitimi alan öğrenci sayısı (Hollanda Eğitim Bakanlığı)

Göçmen Çocuğun Doğduğu Ülke	1990			1993		
	Toplam sayı	Anadili eğitim olan	%	Toplam sayı	Anadili eğitim alan	%
Fas	38,867	27,506	71	41,373	28,205	68
Türkiye	38,294	31,328	82	42,619	33,002	77
Molük adaları	4,755	1,726	36	397	1,559	39
Eski Yugoslavya	2,989	807	27	4,474	1,129	25
İspanya	2,721	914	34	2,244	706	32
İtalya	2,529	262	10	217	271	13
Güney Afrika	2,462	1,031	42	2,189	417	19
Portekiz	1,506	508	34	189	1,095	58
Yunanistan	815	318	39	855	261	31
Tunus	671	69	10	969	298	31
Toplam	95,609	64,469	67	102,753	66,943	65

Sonraki yıllarda anadili eğitimi alan öğrenci sayısı hızla gerilemiştir. Bunun birçok nedeni vardır ancak en önemli sorun öğretmen ve veliler arasındaki iletişimsizlik olmuştur. Ayrıca, ders araç gereçleri, anadili derslerinin yasal bir konumunun olmaması, ölçme-değerlendirme uygulamasının olmaması gibi birçok neden gösterilebilir. Orta dereceli okullarda ise Türkçe çok daha sağlam bir yasal zeminde ve nitelikli bir şekilde verilmektedir. Ancak sunulan muazzam imkânlar karşın Türkçeyi seçmeli ders olarak seçen öğrenci sayısı çok kısıtlı kalmaktadır. Tablo 3'te Türkçe dersi alan öğrencilerin dağılımı sunulmaktadır. Açıkça görüldüğü gibi Türkçenin orta dereceli okullardaki konumu öğrenci sayısı açısından çok zayıftır. Uzun vadede Hollanda eğitim çevreleri öğrenci sayılarını gerekçe göstererek bu dersleri orta dereceli okullardan da kaldırabilirler.

Tablo 3: Orta dereceli okullarda Türkçe eğitimi alan öğrenci sayısı

Öğretilen Dil	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Arapça	97	96	78	87	91	98
İspanyolca	363	288	200	342	299	1696
Rusça	62	22	32	23	25	83
Türkçe	177	107	152	217	325	309

Günümüzde sadece Hollanda ilköğretim okullarında 62.000 Türk çocuğu vardır. Almanya'da bu rakam yarım milyonun üzerindedir. Okulların çok dilli ve çok kültürlü yapısından dolayı iki dilli programların uygulanması söz konusu olmamaktadır, dolayısıyla göçmen çocuklarının ne anadillerini istenilen düzeyde geliştirmesi ne de Hollandacayı yeterli düzeyde öğrenmesi mümkün olmaktadır. Anadilinin gelişimi ikinci dilin gelişimi için bir ön koşuldur. İki dilli eğitimin olumlu uygulamalarında edinilen deneyimler Hollanda'da kullanılmalıdır. Ancak, anadilin ikinci dile etkisi göz ardı edilmektedir.

Anadili eğitimi alanındaki yoğun tartışmalar anadili eğitimi hakkında ziyade göçmen çocuklarının “geri kalmışlığı” ve düşük sosyoekonomik özelliklere bağlanmaktadır. Göçmen çocuklarının eğitim yaşamlarındaki başarısızlığı çocukların dil becerilerindeki yetersizliklerinden ziyade onların işçi kökenli ailelerden gelmesine bağlanmaktadır. Bu yanlış teşhis sonucu olarak devlet, göçmen çocuklarının eğitim alanındaki başarısızlığının önüne geçmek için birtakım yeni önlemler almıştır. Bu amaçla göçmen öğrenci nüfusu yüksek olan okullar devletten personel ve maddi yardım gibi ek kaynaklar almışlardır. Anadili eğitimi de bu kapsamda görülmüş ve eğitimde geri kalmışlığın önüne geçilmek için bir araç olarak düşünülmüştür. Bu durum anadili eğitiminin gerçek amaçlarının gölgelenmesine yol açmıştır. Sonuçta geri kalmışlıkla anadili eğitimi bağdaştırılır hale gelmiştir ki bu durum göçmen dillerinin saygınlığının düşmesine katkıda bulunmuştur.

Bu olumsuzluklardan kurtulmak için 1992 yılında Eğitimde Göçmen Çocuklar Komisyonu (*Commissie Allochtone Leerlingen in het Onderwijs*) bir rapor yayınlamıştır. *Ceders in de Tuin* başlıklı bu rapor anadili eğitiminin çok kültürlülük ve çoğulculuk ilkeleri doğrultusunda yeniden değerlendirilmesini önermiştir. Bu rapor, anadili eğitimi amaçları belirlenirken ‘geri kalmışlık’ gerekçesinden ziyade ‘kültürel gereklilik’ ilkesinin benimsenmesini tavsiye etmiştir. Kültür perspektifi, hedef gruplar, amaçlar ve anadili eğitiminin değerlendirilmesi açısından farklı yönelimlere ve sonuçlara yol açmaktadır. Çerçeve 1’de bir önceki ve şimdiki eğitim politikası kısaca kıyaslanmaktadır.

Çerçeve 1: Anadili eğitiminde 'geri kalmışlık' görüşünden çok kültürlülük anlayışına geçiş

Boyutlar	"Geri kalmışlık" çerçevesinde anadili eğitimi	Çok kültürlülük çerçevesinde anadili eğitimi
Hedef Gruplar	Düşük sosyoekonomik gruptan birinci ve ikinci kuşak göçmen çocukları için geçici olarak eğitim sağlanması.	Sosyoekonomik durum ve kuşak etkeninden bağımsız olarak anadili Hollandaca olmayan çocuklar için yapısal eğitim.
Amaçlar	Odak noktası ağırlıklı olarak ev ve okul arasındaki kültürel mesafeyi kapatmak, ikinci dil öğrenimine katkı sağlamak ve okul başarısını artırmak gibi ikincil hedeflerdir.	Ana odak noktası anadilinin iyi derecede öğrenilmesidir.
Hedef Dil	Evde konuşulan dil	Evde konuşulan dil veya geldiği ülkede konuşulan ölçünlü dil
Ölçme - Değerlendirme	Diğer derslerdeki okul başarısı ve Hollandaca dil becerisinin artması ölçütü olarak alınmakta	Anadilindeki dil becerisi başarı ölçütü olarak alınmakta

1974'ten beri anadili eğitimi hakkı Endonezya'dan gelen Molük kökenli çocuklara, anne veya babası Akdeniz ülkelerinden gelen çocuklara veya sığınmacı çocuklarına verilmiştir. Çerçeve 1'de özetlendiği gibi önceleri anadili eğitimi dersi, çocukların Hollanda toplumuna uyumlarının sağlanması amacıyla ve geçici olarak düşünülmüşken 1998-2004 arasında uygulamaya konulan yasayla çok dillilik temel amaç olmuştur. İlkokullarda göçmen dillerinin eğitimi ile ilgili olarak ulaşılmaması gereken hiçbir eğitimsel amaç belirlenmezken, orta dereceli okullardaki Türkçe ve Arapça eğitiminde bu tür hedefler ve sınav komisyonları kurulmuştur. Eğitimde Göçmen Çocuklar Komisyonu hem ilkokullarda hem de orta dereceli okullarda bu tür hedeflerin saptanmasını ve uygulanmasını tavsiye etmiştir.

Göçmen dillerinin eğitiminin etkilerinin ölçümünde Amerika'da olduğu gibi yanlış ve yanlış değerlendirmeler yapılmıştır çünkü anadili eğitiminin başarısı ikinci dildeki başarıyla değil sadece eğitimi verilen dildeki başarının ölçümü ile sağlanabilir. Bu konuda bilimsel veri yok denecek kadar azdır. Ancak Aarts (1994) Hollanda'daki Türkçe öğretiminin Türk çocuklarının Türkçe öğrenimi üzerinde çok olumlu etkileri olduğunu yaptığı bilimsel çalışma sonucunda ortaya koymuştur. Nitekim benzer olumlu bir etki Arapça eğitimi açısından bulunamamıştır. Bu da Türkçe öğretiminin her türlü zorluğa rağmen göreceli olarak başarılı olduğunu göstermektedir.

1998-2004 yılları arasında Hollanda hükümeti, anadili eğitiminin sorumluluğunu merkezden yerel yönetimlere kaydırma yoluna gitmiştir. Eğitim bakanlığı anadili eğitiminin yürütülmesini belediyelere devretmiştir. Bu anadili eğitimi yasanın özünde çok dillilik ve çok kültürlülük politikaları olduğu iddia edilse de yeni uygulama birçok sakıncaları da beraberinde getirmiştir. İlkokul 1 ve 4'üncü sınıflarda verilen anadili eğitimi okul saatleri içerisinde ve okulda yapılacakken, 5 ve 8'inci gruplar arasında anadili eğitimi okul saatleri dışında ve hatta okul dışındaki kurumlarda da yapılabilecektir. Bakanlık bu derslerin düzenlenme saatleri ve yer seçimini tamamen belediyelere bırakmıştır. Bu amaçla belediyeler ailelere mektup göndererek çocukları için anadilinde eğitim isteyip istemediklerini saptamaya çalışmaktadır. Türk velilerin büyük çoğunluğu okuldan gönderilen Hollandaca mektupları çok iyi anlayamadıkları için anadili eğitimi için talepte bulunmamışlar ve belediyelerin çoğu 'talep yok' gerekçesi ile anadili derslerine son vermişlerdir. Ders verilen belediyelerde de verilecek eğitimin içeriği, amaçları ve elde edilen başarının değerlendirilmesi gibi konularda hiçbir ilke ve kural belirlenmemiştir. Anadili eğitiminin okul saatleri dışına çıkarılmış olması aileler arasında ciddi rahatsızlık yaratmıştır.

Özet olarak, Hollanda'nın göçmen dillerinin eğitimi ile ilgili tutumu oldukça ihtiyatlıdır. Hem eğitim politikalarını geliştirenler hem de politikacılar anadili eğitiminin sosyal uyumu engellediği ve ülkede sosyal bütünlüğün tehdit altında olduğunu iddia etmektedirler. Açıkçası, anadili eğitimi istemeyenler, göçmen gruplarının toplum içerisinde bir an önce dilsel ve kültürel olarak eritilmesini istemektedirler. Eğitim bakanlığı Türkçenin orta dereceli okullarda "yabancı dil" olarak öğretimini sağlamakta ancak ilkokullarda verilen Türkçe derslerine karşı çıkmaktadır. Aslında bu durumun açıklaması oldukça basittir: ilkokulda anadili eğitimi almayan çocuklar Türkçe okuma-yazma becerisine sahip olmayacak ve dil öğreniminde kritik bir yaş olan 12'den sonra da orta dereceli okullardaki Türkçe öğretimine ilgi tamamen azalacaktır. Türkçe okuma-yazma becerileri olmayan çocukların anadilindeki becerileri zamanla körelecek ve uzun vadede de anadili evde konuşulmaz hale gelecektir.

Nihayet, Hollanda siyaseti 11 Eylül'ün de yarattığı yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtı politik rüzgârı da arkasına alarak anadili derslerini 1 Ağustos 2004 tarihinden itibaren kaldırmıştır. Bu yapılırken de anadili derslerinin toplumsal bütünleşmeye engel olduğu vurgulanmıştır. Ancak Hollandalı dilbilimciler bu kararın yanlış olduğunu, anadilinin bütünleşmeye engel değil tam aksine destek olduğunu bir manifesto yayınlayarak Hollanda kamuoyuna ilan etmişlerdir. Türk toplumu anadilinin elinden alınmasına tepkisiz kalmamış, Türk akademisyenlerin önderliğinde Türkçe İçin El Ele kampanyası başlatılmıştır. Bu hareket büyük kitlelerin desteğini almış ve Hollanda Türkçe Eğitim Vakfı kuru-

larak kurumsallaşma yoluna gidilmiştir. Mevcut durumda bu Vakıf eliyle 3.500 çocuğa Türkçe dersi verilmektedir, ancak daha geride 58.500 Türk çocuğu Türkçe eğitimi beklemektedir. Hiç bir maddi kaynağı olmayan Türkçe Eğitim Vakfı, gönüllü çalışanlarıyla çok zor koşullarda faaliyetlerini devam ettirmeye çalışmaktadır. Nitekim nitelikli Türkçe öğretmeni bulmakta yaşanan zorluklardan dolayı Vakfın faaliyetleri durma noktasına gelmiştir.

Türkçenin gücü

Batı Avrupa'da yaşayan Türkler her türlü basın yayın organına kolayca ulaşabilmektedirler. Hürriyet, Milliyet, Türkiye ve Cumhuriyet gibi birçok büyük gazetenin yüksek baskı sayılı Avrupa yayınları vardır. Her türlü dergi ve kitap birçok kitapçıda bulunmaktadır. Türkiye'den gelen söz ve sahne sanatçıları Avrupa kentlerinde temsiller ve konserler vermektedir. Birçok Avrupa kenti Anadolu kentlerinin birçoğundan daha fazla Türk dilinde sanat gösterilerine sahne olmaktadır. Birçok Avrupa kent ve mahalle kütüphanelerinde çok zengin Türkçe kitap koleksiyonu bulunmaktadır. Hollanda'daki birçok kütüphane Türk yazarlarla okuma günleri düzenlemektedir. Tüm bunların yanı sıra çanak anten yoluyla Türkiye'de yayın yapan birçok radyo ve televizyon Avrupa kentlerinde izlenebilmektedir. Her ne kadar bazı Avrupalı tutucu çevreler bu çanak antenlerin yasaklanmasını isteseler de Türk televizyon yayınları anadilinin canlı tutulmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu paragrafta özetlenen tüm etkenler anadilinin özellikle genç kuşaklar tarafından edinimi ve korunumu için önemli bir can damarı olmaktadır.

Son yıllarda birçok Avrupa ülkesi göçmenlere vatandaşlık hakkı tanımıştır. Bunun sonucunda Avrupa ülkelerinde yaşayan birçok Türk buldukları ülkenin vatandaşlığına geçmek için başvuruda bulunmuştur. En büyük Türk göçmen grubu Almanya'da yaşadığı halde Hollanda'dan 22,179 ve Almanya'dan 24,682 Türk göçmen 1984-1992 yılları arasında vatandaşlık başvurusunda bulunmuştur. Şen'e (1996) göre Almanya'da çok düşük sayıda Türk'ün vatandaşlık başvurusunda bulunmasının başlıca nedeni sadece Türkiye'deki birtakım yasal hakların kaybedilmesinden değil aynı zamanda Türk kimliğinin yitirilmesi ve ülkeden tamamen kopulması anlamına geldiği de düşünülmektedir. Almanya'da çifte vatandaşlık gündemde olmasına rağmen daha hala *toprak* bağından çok *kan* bağı vatandaşlık için ölçüttür. Vatandaşlık meselesi sadece hak ve yükümlülükler açısından değil ayrıca seçme ve seçilme hakkı açısından da çok önemlidir. Şen'e (1996: 249) göre "göçmenler diğer tüm vatandaşlar gibi vergi ödeme, kanunlara uyma gibi yasal yükümlülüklerini yerine getirmelerine rağmen seçme ve seçilme hakkı yoluyla ülke yönetimini etkileme gibi temel vatandaşlık hakkından yoksundurlar." Bu durum bazı Batı Avrupalı politikacıların bir taraftan 'uyum çağrıları' yaparken diğer taraftan göçmenleri dışlamasına çok iyi bir örnektir. Şen'e göre sosyal

bütünleşmenin sağlanabilmesi için bir takım yasal altyapının sağlanması gerekmektedir. Her şeyden önce göçmenlerin kendilerini güvende hissedebilmeleri için ayrımcı göç politikalarına, ırkçılığa ve eğitimde ayrımcılığa bir son verilmesi gerekmektedir. Her türlü olumsuzluğa karşın özellikle Hollanda, Belçika ve Almanya’da yaşayan Türk göçmenler siyasi partilere artarak ilgi göstermektedirler. Hollanda ve Almanya meclislerinde görev yapan Türk kökenli parlamenterler Türk grubunun sosyal ve siyasal etkinliğinin de artmasını sağlayacaktır. Siyasi temsilin artması için de yaşanan ülkenin vatandaşlığına geçmek önem kazanmaktadır.

Dil kullanımı, tercihi ve Türkçenin gücü

Makalenin bu bölümünde altı büyük Batı Avrupa kentinde (Göteborg, Hamburg, Lahey, Brüksel, Lyon ve Madrid) ilkökul öğrencileri arasında yürütülen çok dillilik ve eğitim araştırmasının sonuçları sunulacaktır. Uygulanan ankette dil kullanımı, tercihi, ve dil hâkimiyeti ile ilgili kapsamlı sorular içerilmiştir. Tablo 4’te soruların dağılımı ile ilgili bilgi verilmektedir. Söz konusu araştırmanın sonuçları bir kitap olarak basılmıştır (Extra & Yağmur 2004).

Tablo 4: *Dil anketinde yer alan soruların dağılımı*

Sorular	Kapsam
1-3	Kişisel bilgiler (ad, yaş, cinsiyet)
4-8	Okulla ilgili bilgi (kent, semt, okul, tür, sınıf)
9-11	Öğrencinin ve anne-babanın doğduğu ülke
12	Seçici soru (Evde resmi dilin yanı sıra başka bir dil kullanılıyor mu? “Evet” ise aşağıdaki diğer soruları yanıtlayın, “Hayır” ise sadece 18-20 numaralı soruları yanıtlayın).
13-17	Dil repertuarı, dil becerisi, dil seçimi, dil hâkimiyeti ve dil tercihi soruları
18-20	Okulda ve okul dışında öğrenilen diller – okulda öğrenilmek istenilen diller

Dokuz ve on ikinci sorularla doğulan ülke ve evde konuşulan dil arasındaki ilişki incelenebilmektedir. 13 ve 17’inci sorularla aşağıdaki dil kullanım boyutları ayrıntılı bir şekilde değerlendirilebilmektedir:

- Dil repertuarı: evde konuşulan dil veya diller
- Dil becerisi: çocuğun hangi oranda evde konuşulan dil veya dilleri anlayabildiği, konuşabildiği, okuyup ve yazabildiği
- Dil seçimi: evde anne, baba, büyük ve küçük kardeşlerle ve dışarıda en iyi arkadaşla hangi dilde konuşulduğu
- Dil hâkimiyeti: evde konuşulan dili ne kadar iyi konuştuğu
- Dil tercihi: evde konuşulan dili ne oranda tercih ettiği.

Yukarıdaki dil kullanım boyutları doğrultusunda zengin bir veri tabanı oluşmuş ve her bir boyut için geniş öğrenci kitlesi üzerinden istatistiksel olarak dilin gücü hesaplanabilmiştir. Bu makalede Hollanda genelindeki verilerden yola çıkarak, Türk öğrenci kitlesi ile ilgili sonuçlar sunulacaktır. Bir sonraki bölümde ise 5 Avrupa kentinden elde edilen veriler doğrultusunda kıyaslamalı sonuçlar sunulacaktır.

Türkçenin Hollanda'daki gücü

Bu bölümde Türk göçmen çocuklarının dil kullanımını doğrultusunda Türkçenin Hollanda'daki genel görünümü sunulacaktır. Tablo 5'te araştırmada yer alan toplam öğrenci sayısı ve yaş gruplarına göre dağılımları sunulmaktadır. Veri tabanı 13 Hollanda kentini temsil etmektedir.

Tablo 5: Türk öğrencilerin yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş grubu	4/5	6/7	8/9	10/11	12/13	14/15	16/17	Bilinmeyen	Toplam
Toplam öğrenci sayısı	1,501	1,492	1,549	1,502	1,083	888	458	213	8,686

Tablo 6'da ise öğrencilerin ve anne-babanın doğduğu ülkelerin dağılımı sunulmuştur. Tablodan da görüldüğü gibi öğrencilerin birçoğu Hollanda'da doğmuşken, anne babaların büyük çoğunluğu Türkiye'de doğmuştur. Ortaya çıkan ilginç bir sonuç ise hem çocukların hem de anne-babaların doğum yerleri farklı Avrupa ülkeleri olabilmektedir. Bu da farklı ülkelerde doğan Türk kökenli vatandaşlar arasında evlilik oranlarının arttığını göstermektedir. Örneğin Hollanda'da doğmuş olan bir genç Belçika'dan bir kişiyle evlenebilmektedir.

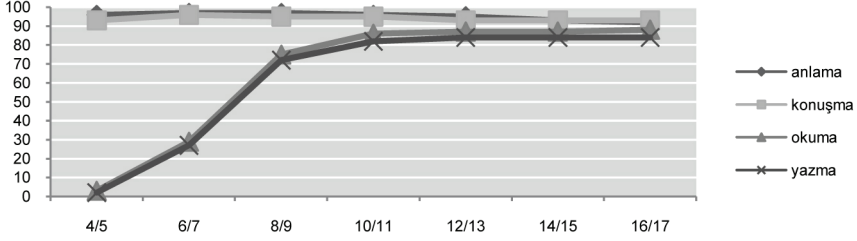
Tablo 6: Türk öğrencilerin ve anne-babaların doğdukları ülkelerin dağılımı

Doğulan ülke	Öğrenci	%	Anne	%	Baba	%
Hollanda	6737	78%	584	7%	473	5%
Türkiye	1716	20%	7529	87%	7802	90%
Belçika	32	-	19	-	2	-
Almanya	23	-	23	-	6	-
Fas	20	-	58	1%	55	1%
Diğer	72	1%	134	2%	123	1%
Bilinmeyen	86	1%	339	4%	225	3%
Toplam	8686	100%	8686	100%	8686	100%

Tablo 6'dan ortaya çıkan en önemli sonuçlardan birisi Hollanda'da yapılan bu araştırmaya katılan çocukların bir kısmının Almanya ve Belçika gibi ülkelerde doğduktan sonra Hollanda'ya gelmiş olmalarıdır. Bu durum Batı Avrupa'daki Türk varlığının bir anlamda sınırlar ötesi (*transnational*) bir nitelik kazandığını göstermektedir.

Hollanda'daki Türk öğrencilerin dil kullanımı

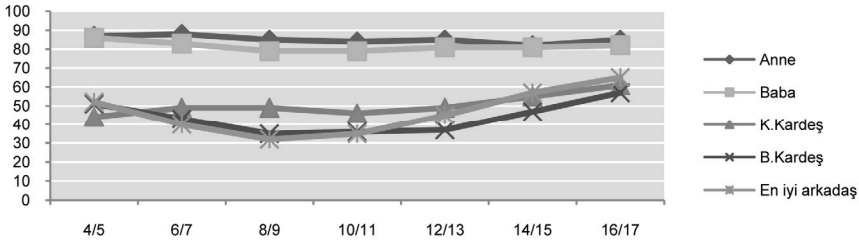
Bu bölümde 4 ve 17 yaş arasındaki Türk çocuklarının dil becerileri, tercihleri ve anadile hâkimiyet oranları sunulacaktır.

Grafik 1: Türk öğrencilerin dil becerileri

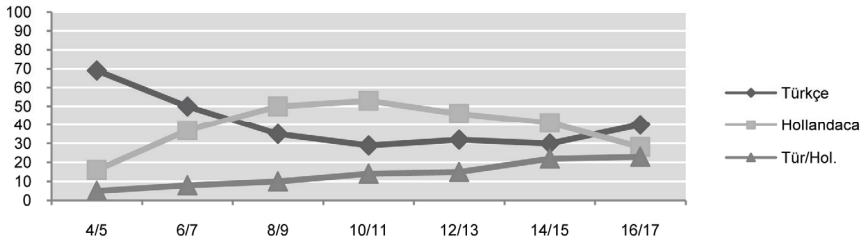
Grafik 1 incelendiğinde tüm yaş gruplarındaki öğrencilerin anlama ve konuşma becerilerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir (%90'ın üzerinde). Okuma yazma becerileri nispeten düşük olsa da diğer etnik gruplarla kıyaslandığında Türk öğrencilerin dil becerileri yine oldukça yüksek çıkmaktadır. (Nitekim söz konusu dönemde öğrencilerin haftada sadece bir buçuk saat Türkçe eğitimi aldığını düşünürsek burada sunulan oranların çok yüksek olduğu düşünülebilir.) Eğer öğrenciler okulda Türkçe eğitimi alıyor olmasaydı okuma yazma becerilerinin bu denli yüksek olması kesinlikle mümkün olmayabilirdi. Aynı şekilde gelecek yıllarda okullarda Türkçe öğretimi devam etmezse, Türk çocuklarının okuma-yazma becerilerinde büyük bir düşüş olması kaçınılmazdır. Çünkü okuma-yazma becerisi geliştirmeyen öğrenciler zamanla Hollandacanın mutlak hâkimiyeti altına girecekler ve uzun vadede anadilinin körelmesi kaçınılmaz olacaktır.

İkinci grafikte Türk öğrencilerin anne-baba ve kardeşlerle Türkçe konuşma oranları sunulmaktadır. Anadilinin korunumu ile ilgili alan yazın incelendiğinde anadilinin evin dışında değişik alanlarda da kullanılıyor olması, dilin ikinci dil ortamında yaşayabilmesi için çok önemlidir. Bir önceki bölümde sunulduğu gibi Batı Avrupa'daki Türklerin toplumsal dayanışması oldukça güçlüdür. Türk gruplar kendi aralarında sürekli irtibat içinde oldukları için Türkçe birçok alanda yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu da Türkçe kullanımının sadece evle sınırlı olmadığını göstermektedir.

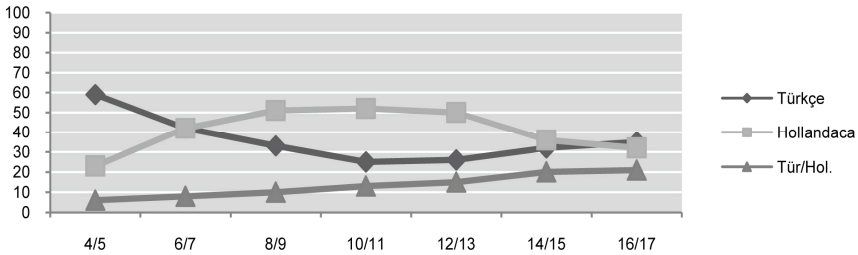
Grafik 2: Türk öğrencilerin dil kullanımı

Yukarıdaki grafikten de anlaşıldığı üzere Türk çocuklar evde anne-baba ile düzenli olarak Türkçe konuşmaktadırlar (%80'in üzerinde). Ancak küçük ve büyük kardeşlerle Türkçe kullanım oranı çok daha düşüktür (%49'la %61 arasında). Ancak çocuklar büyüdükçe (12-13 yaştan itibaren), Türkçe kullanım oranlarının da arttığını görüyoruz. En iyi arkadaşla konuşulan dil oranlarına baktığımızda ise çok ilginç bir durumla karşılaşyoruz. Her şeyden önce Türk gençlerinin kendi aralarında da buldukları ülkenin dili ve Türkçe karışımı bir dille konuştuğu toplum dilbilimsel olarak çok iyi araştırılmış ve belgelenmiş bir konudur. Türk çocukları arasında Hollandaca konuşmanın yaygın olmasına rağmen Türk çocuklarının en iyi arkadaşlarıyla çocuklukta Türkçe konuştuğlarını belirtmeleri bu çocukların çoğunlukla yine Türklerle arkadaş olduklarını ve çok az sayıda iyi Hollandalı arkadaşları olduğu varsayımı öne sürülebilir. Bu durum birinci kuşak arasında yaygın olan soyutlanmanın ikinci ve üçüncü kuşaklar arasında da devam ettiğinin bir göstergesi olabilir. Bu durum ağırlıklı olarak Batı Avrupa ülkelerinde hâkim olan ayrımcı söylemden kaynaklanıyor olabilir. (Dolayısıyla Almanca veya Hollandaca eksikliğinden dolayı sosyal bütünleşmenin gerçekleşmediği varsayımı da boş çıkmaktadır çünkü ikinci ve üçüncü kuşak çok iyi derecede bu dilleri konuşabilmektedirler).

Grafik 3: Türk öğrencilerin dil hâkimiyeti

Grafik 3'te ortaya çıkan yaş grupları arasındaki dil hâkimiyeti oranları daha da ilginç bir durum ortaya çıkarmaktadır. Türkçe ve Hollandaca kullanımı hiç umulmadık bir eğri sunmaktadır. Türkçe birçok ailede evde konuşulan dil olduğu için 4/5 yaş grubunda okula başlayan çocuğun Türkçe hâkimiyetinin yüksek olması çok doğaldır. Okulda Hollandaca öğrenmeye başlayan çocuğun zamanla Hollandaca hâkimiyetinin artması ve bu hâkimiyetin Türkçede azalması da çok doğal bir sonuçtur, çünkü çocuk ağırlıklı olarak ikinci dilde eğitim almakta ve sözcük dağarcığı hızlı bir şekilde ikinci dilde büyümektedir. Ayrıca Türk çocukları çok sınırlı saatlerde Türkçe eğitimi aldıkları için aradaki farkın açılacağı kolaylıkla varsayılabilir. Ancak öğrencilerin Türkçe ve Hollandaca hâkimiyetleri incelendiğinde hiç umulmadık bir durum ortaya çıkmaktadır. Türkçeye çok hâkim olarak okula başlayan Türk çocuklarının Türkçe hâkimiyeti 10/11 yaşları civarında en alt düzeye inmekte ancak 14/15 yaşlarından itibaren Türkçe yükselişe geçmekte ve 16/17 yaş civarında Türkçe hâkimiyeti Hollandaca hâkimiyetinden daha ağır basmaktadır. Hollandaca hâkimiyeti Türkçe ile ters bir orantıda gelişmekte ve 4/5 yaş civarında çok düşük düzeyde olan Hollandaca 10/11 yaş civarında en üst düzeye ulaşmaktadır. Ancak bu yaştan sonra Hollandaca hâkimiyeti ilginç bir şekilde gerilemeye başlamaktadır. Bu durum ancak daha fazla araştırma ile açıklanabilir. Bu konuda sosyal psikolojik açıdan öne sürülebilecek birkaç varsayım olabilir. Ergenlik çağında kimlik bilinci artan çocukların, bu bilinç doğrultusunda, Türkçeye daha fazla önem verebilirler. Ayrıca, karşılaştıkları etnik ayrımcılığa bir tepki olarak da yukarıdaki durumun geliştiği öne sürülebilir ancak bu konuda toplum dilbilimsel açıdan derinlemesine bir inceleme yapılmadan yorumda bulunmak doğru olmayabilir.

Grafik 4: Türk öğrencilerin dil tercihi

Dil tercihi konusunda da 3'üncü grafiğe benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Hollandaca 12/13 yaşından itibaren daha az tercih edilmeye başlanmakta ve Türkçe 16/17 yaş civarında daha fazla tercih edilir hale gelmektedir. Yukarıda

belirtilen nedenler burada da varsayımlar olarak tekrarlanabilir. Araştırmaya katılan öğrenci sayısı çok yüksek rakamlarda olduğu için sonuçların temsil gücü oldukça yüksektir dolayısıyla ortaya çıkan bu durum hem toplum dilbilimsel hem de sosyal psikoloji açısından çok ilginçtir.

Bu tablolarda sunulan bilgiler, anne-babaların evde Türkçe kullanımı ve dilin yaşatılması açısından çok etkin bir rolü olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla, dilsel asimilasyonun gerçekleşebilmesi için ana-babaları evde Türkçe konuşmamaya ikna etmek gerektiğini gören Batı siyaseti “evde Türkçe konuştuğunuz için çocuklarınız eğitimde başarısız” yanlış bilgisini aileler arasında eğitim kurumları aracılığıyla yaymaktadırlar. Bir dilin sonraki kuşaklara kalıcı olarak aktarılabilmesi için o dildeki okuma-yazma becerilerinin geliştirilmesi hayati önem taşır. Geçmişte haftada birkaç saat olan Türkçe öğretiminin ne kadar önemli olduğunu aşağıdaki iki tablo can alıcı bir şekilde göstermektedir.

Tablo 7: Türkçe eğitiminin okuma becerisi üzerindeki etkisi

Şehir	Toplam Türk çocuğu sayısı			Türkçe dersi alanlar			Türkçe dersi almayanlar		
	Sayı	Okuyabilen	%	Sayı	Okuyabilen	%	Sayı	Okuyabilen	%
Lyon	480	259	54	178	122	69	302	137	45
Hamburg	4997	3166	63	1755	1487	85	3242	1679	52
Lahey	3666	1861	51	1844	1146	62	1822	715	39
Brüksel	659	442	67	257	216	84	402	226	56
Göteborg	454	272	60	196	151	77	258	121	47

Tablo 7’de görüldüğü gibi Türkçe dersi alan öğrenciler arasında okuma becerisi ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Lahey’de okuma oranı %62 iken, Hamburg’da bu oran %85’e çıkmaktadır. Ancak Türkçe dersi takip etmeyen öğrenciler arasında okuma becerilerinin çok düşük olduğu görülmektedir. Lahey’de okuma oranı %39 iken, Brüksel’de bu oran %56 civarındadır.

Tablo 8: Türkçe eğitiminin yazma becerisi üzerindeki etkisi

Şehir	Toplam Türk çocuğu sayısı			Türkçe dersi alanlar			Türkçe dersi almayanlar		
	Sayı	Yazabilen	%	Sayı	Yazabilen	%	Sayı	Yazabilen	%
Lyon	480	224	47	178	111	62	302	113	37
Hamburg	4997	2832	57	1755	1444	82	3242	1388	43
Lahey	3666	1747	48	1844	1105	60	1822	642	35
Brüksel	659	398	60	257	201	78	402	197	49
Göteborg	454	247	54	196	145	74	258	102	40

Tablo 8’deki yazma becerileri incelendiğinde de Türkçe derslerine devam eden öğrencilerin yazma becerilerinin Türkçe dersi almayanlara kıyasla çok daha yüksek olduğunu görmek mümkündür. Tablo 7 ve 8’den bariz bir şe-

kilde görüldüğü gibi Türkçenin Batı Avrupa’da uzun vadede yaşaması için ilkokul düzeyinde mutlaka Türkçe eğitimi gerekmektedir. Türk çocukları eğitim alanında yalnız bırakılmazlarsa bu başarıları çok daha artacaktır. Nitekim kuşaklar arası dil gücü ölçeğine baktığımızda Türkçenin uzun vadede eriyebileceği yönünde hiçbir bulgu yoktur. (Ancak bu verilerin Türkçe derslerinin devam ettiği dönemde toplandığını önemle belirtmemiz gerekmektedir).

Tablo 9: Türk öğrencilerin sayısı ve Türkçenin gücü

Kuşaklar	Öğrencilerin sayısı					Toplam
	Göteborg	Hamburg	Lahey	Brüksel	Lyon	
Kuşak-1	51	627	539	75	78	1370
Kuşak-2	308	3676	1842	417	308	6551
Kuşak-3	10	205	46	42	24	327
Toplam	369	4508	2427	534	410	8248
Dil Gücü İndeksi (%)						Ortalama
Kuşak-1	67	69	73	74	70	71
Kuşak-2	68	64	68	74	64	68
Kuşak-3	43	49	62	70	65	58
Ortalama	59	61	68	73	66	65

Tablo 9’deki veriler incelendiğinde Türk öğrenci grubunun üçüncü kuşakta bile canlı olduğu görülmektedir. Türkçe dil becerileri gerilemekle birlikte Türk çocuklarının iki dilli olduğu gerçeği barizdir. Batı Avrupalı siyasetçilere ve eğitim çevrelerine verilecek en önemli bilimsel mesaj bu gerçeğin altını çizmektir. İki dillilik büyük bir avantajdır; kaldı ki Avrupa Birliği her öğrenciye üç dil politikasını büyük bir kararlılıkla takip etmektedir. Batı Avrupa’daki göçmen dilleri karşıtı politikaların ne bilimsel ne de toplumsal hiçbir açıklaması yoktur.

Sonuç ve Öneriler

Batı Avrupa’da göçmen gruplara yönelik uygulanan eğitim politikalarının Avrupa Birliği’nin “azınlık politikalarına” ilişkin söylemleri ile taban tabana zıt olduğu ortaya çıkmaktadır. AB’nin Maastricht ölçütlerine göre etnik azınlıkların anadillerinde eğitim alması insan hakları çerçevesinde değerlendirilmelidir ve etnik azınlıklara ait bireyler anadillerinde eğitim alabilmelidirler. Ancak mevcut uygulamaya baktığımızda Yunanistan’daki Türk azınlığın “Müslüman azınlık” nitelmesi ile dini azınlık sınıflandırmasına tabi tutulduğu ve dilsel ve kültürel birçok haklarının karşılanmadığına tanık olunmaktadır. Aynı şekilde, “yerel azınlık” ve “göçmen azınlık” ayrımı ile göçmen çocuklarının anadillerinde eğitim hakları verilmemekte ve hak ihlali görülmektedir. Uluslar arası antlaşmalara ve Avrupa Birliği müktesebatına göre göçmen çocuklarına anadillerinde eğitim verilmesi

kurala bağlanmışken birçok Avrupa Birliği ülkesi bu kuralları göz ardı etmekte ve anadili eğitimine imkân vermemektedir. Hatta Almanya, Danimarka ve Hollanda gibi ülkelerin ilk ve orta dereceli okullarında anadilde konuşmak yasaklanmıştır. Bu durum Batı Avrupa'da yetişen 2 milyon civarındaki Türk gençliğinin anadili gelişimini çok olumsuz etkilemektedir. Türkiye Cumhuriyeti devleti konuya yeterli ilgiyi samimi bir şekilde gösteremediğinden Batı Avrupa'daki Türk varlığı asimilasyon politikalarına teslim edilmiştir. Türkçe eğitiminin sağlanabilmesi için siyasi merciler muhatapları ile diyalog halinde bu soruna bir çözüm bulmalıdırlar. Eğitim bilimciler ve dilbilimciler bu konuda mesleki birikimlerini sunmanın ötesinde bir katkıda bulunamamaktadırlar. Çözüm mercileri Eğitim Bakanlığı ve Dış İşleridir.

Meselenin siyasi boyutu dışında önemli sorunlar da vardır. İki dillilik konusu hem Türk eğitim çevrelerinin hem de anne-babaların çok yabancı olduğu bir konudur. İki dillilik konusunda anne-babaların bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Anne-babalara yönelik olarak iki dillilik kılavuzu hazırlanmalı ve bu kitapların Batı Avrupa'daki Türk anne-babalara ulaşması için etkin yolların bulunması gerekmektedir. En ideal olanı da bu konuda Almanya, Belçika, Hollanda gibi ülkelerin eğitim çevrelerinin işbirliğinin sağlanması ve okul öncesi veya ilkokullardaki çocukların anne-babalarına bu konuda seminerler düzenlenmesidir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 62'inci maddesi "Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır" diye hüküm koymuştur. Vatandaşlarımızın yaşadığı ülkeler Türk çocuklarının anadili eğitimini ciddiye almamaktadır. O halde, T.C. devlet organları Anayasa'nın 62'inci maddesini uygulamak ve gerekli önlemleri almakla yükümlüdürler. Bu süreçte, Batı Avrupa'da faaliyette olan sivil toplum örgütleri Türkçe derslerine destek olmalı, bu alanda faaliyet gösteren eğitim kurumlarına katkı sağlanmalıdır. Türkçe dersleri hiç bir siyasi veya ideolojik çalışma yapan grubun eline düşmemelidir. Hem yaşanan ülkenin devletleri hem de Türkiye Cumhuriyeti kurumları bu konunun takipçisi olmalıdırlar. Son olarak, yabancılara Türkçe öğretimi konusunda uzmanlaşmış olan Ankara Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi (TÖMER) gibi kurumlar Batı Avrupa'daki Türk çocuklarının eğitim ihtiyaçlarına yönelik olarak yeniden yapılandırılmalı ve Batı Avrupa'daki uzmanlarla işbirliği içinde özel çalışma başlatılmalıdır. Aksi halde, Türkçe deneyimsiz-donanımsız kurum ve kuruluşların elinde genç kuşaklara aktarılamayacağı gibi eğitim dışı amaç ve faaliyetleri olan siyasi ve dini grupların elinde Türkçe eğitimine faydadan çok zarar verilecektir.

Açıklama

- ¹ Hollanda Anayasasına göre dini inanç temelinde okullar kurulabilmektedir. Katolik ve Protestan okulların yanı sıra İslam okulları da mevcuttur. Bu okulların öğrenci kitlesi Türk ve Fas asıllı Arap çocuklarıdır.
- ² Hollandacada “Zwarte scholen” olarak anılan bu okullar Arap ve Türk öğrencilerin siyah saç renginden yola çıkarak “siyahlar okulu” olarak alan yazına girmiştir. Toplumsal olarak dışlanmışlığın en önemli simgelerinden birisi kullanılan bu ayrımcı terminolojidir.

Kaynakça

- Aarts, Rian (1994). *Functionele geletterdheid van Turkse kinderen in Turkije en in Nederland*. De Lier: Academisch Boeken Centrum.
- Commissie Allochtone Leerlingen in het Onderwijs [CALO] (1992). *Ceders in de tuin. Naar een nieuwe opzet van het onderwijsbeleid voor allochtone leerlingen*. Den Haag: SDU.
- Extra, Guus and Kutlay Yagmur (eds.) (2004) *Urban multilingualism in Europe: Immigrant minority languages at home and school*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Extra, Guus and Durk Gorter (2001). “Comparative perspectives on regional and immigrant minority languages in multicultural Europe”. Guus Extra, Durk Gorter Eds. *The Other Languages of Europe*. Clevedon: Multilingual Matters.1-41.
- Extra, Guus et al. (2001). *Meertaligheid in Den Haag: de status van allochtone talen thuis en op school*. Amsterdam: European Cultural Foundation.
- Hooghiemstra, Erna (2003). *Trouwen over de grens: Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland (Marrying across the borders: Background of partner choice of Turkish and Moroccans in the Netherlands)*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Şen, Faruk (1996). *Turkish Communities in Western Europe*. In *Turkey between East and West: new challenges for a rising regional power*, V. Mastny & R.C. Nation Eds. Boulder, Colo: Westview Press. 233-266.

An Evaluation of Turkish Language Teaching within the Context of Western European Language Policies¹

Kutlay Yağmur*

Abstract: In this article, the details of the talk made at the panel section of the Turkish Teaching Conference at International Cyprus University in Cyprus are presented. Due to a close relationship between language teaching and language policy, it is necessary to present the details of language policy and practices of European Union countries so that the position of Turkish in Western Europe can be understood. In this regard, firstly, language policy practices in Western Europe will be documented followed by a historical overview of Turkish teaching in the Netherlands; and finally, on the basis of Multilingual Cities Project conducted in 5 European cities with participation of 8,686 Turkish speaking students, the results of multilingualism survey are presented. After a sociolinguistic evaluation of the results, certain predictions are made with regard to the future of Turkish in Western Europe. In the final section, a number of suggestions and proposals are presented in order to achieve the institutionalization of Turkish teaching in Western Europe

Key Words: Ethnolinguistic vitality of Turkish, Language policy, the Netherlands, Turkish teaching, Turkish immigrant children, Western Europe.

¹ A summary of this article was presented at the Panel session of the 2nd International Turkish as a World Language Symposium held at Cyprus University on 9-11 December 2009.

* Assoc. Prof. Dr., Tilburg University, Department of Linguistic and Cultural Studies, Tilburg / Holland
kutlay.yagmur@gmail.com

Анализ обучения турецкому языку в контексте языковой политики Западной Европы¹

Кутлай Ягмур*

Аннотация: В данной статье даны подробности презентации о ситуации в Западной Европе, представленной на конференции турецкого языка, проходившей в Международном Киприотском университете. Так как языковое обучение и языковое планирование тесно взаимосвязаны между собой, для лучшего понятия позиции турецкого языка в Западной Европе необходимо понять языковую политику, проводимую странами Европейского союза. В этом контексте, во-первых, после рассмотрения языковой политики западноевропейских стран, краткого исторического развития ситуации в Нидерландах, будут представлены результаты анкеты о многоязычии, проведенной среди студентов 5 европейских стран, в которой участвовало 8,686 турецких студентов. Результаты проанализированы в рамках общественной лингвистики, даны определения относительно будущего турецкого языка в Западной Европе и в последнем разделе даны необходимые мероприятия для институционализации преподавания турецкого языка в Западной Европе.

Ключевые слова: Западная Европа, языковая политика, Нидерланды, обучение турецкому языку, сила общественной лингвистики, дети турецких мигрантов.

¹ Данная статья была представлена в виде тезисов на 2-ом международном симпозиуме турецкого языка, проходившем 9-11 декабря 2009 года в международном Киприотском университете.

* Доц. док., Университет Тилбург, кафедра языковых и культурных разработок, Тилбург/Нидерланды